

Vestmannen.

Nr. 1

Bergen 15. januar 1988

4. årgang

Eldste mållaget i landet

Vestmannalaget 120 år

«Lagsmenner kunno dei verda som hever rette vyrndaden fyre Målsaki». Soleis forma dei bergenske målmenne- ne fyremålet med Vestmannalaget, det fyrste mållaget i landet. Dei skipa det i Bergen 21. januar 1868. Det er eit klårt fyremål, men samstundes er det roms- legt, me kan vel kalla det LIBERALT. Fyremålpagrafen segjer klårt nok at laget skal «arbeida fyre målsaki, kves- sa tjodskapshugen hjå lagsmennerne og fremja nordmannskapen». No 21. januar i år er Vestmannalaget 120 år, og dagen skal høgtidast med eit fest- møte på Bryggens Museum i Bergen, der laget no held dei fleste samkomone sine. 100-års dagen for 20 år sidan var eit storfelt festmøte i Håkonshalli, og eit ljodbandupptak av tale og song frå det festmøtet skal festlyden i år få høy- ra.

BERGENSKE KJØPMENN

var i fleirtal millom skiparane. Fremst i rekka stod Henrik Krohn, som alt til skipingsmøtet i 1868 hadde skrive «Vestmannasongen», ein song som hev vore sungen på vestmannamøte tusund- tals gonger seinare og som framleis er nokso fast på lagsmøti. Henrik Krohn vart fyrste forman-

nen. Men med seg hadde han mange med kjende bergenske namn. Sume kalla seg «kaupmann», andre skrev seg «kaupmannsemne». 36 menn var med på skipingsmøtet, og einaste bonden var Hjalmar Løberg (som òg var stortingsmann). Dei andre hadde bergensk upphav, og namni deira fortel so mykje at me tek dei med her: Arnfinn Johannessen, kaupmann, Joh. Mich- elet, kaupmann, Edv. G. Johannessen, kaup- mannsemne, Knud Clausen, bokmann, Carl Leh- mann, kaupmann, Hans Mo, lærar, Svein Bjørn- dal, lærar, L. Herwegh, kaupmannsemne, S. Haugland, kaupmannsemne, Georg Elbrecht, kaupmannsemne, P. M. Olsen, kaupmann, Ed. B. Giertsen, bokhandlar, J. H. Ellerhusen F. S., garvar, Fred. H. Schram, murmeister, Georg Grieg, bokprentar, Jacob B. Kooter, bankmann, L. S. Madsen, kaupmann, Joh. D. Beyer, bok- handlar, Herm. Friile, B. S., kaupmann, K. Knudsen, fotograf, Hjalmar Løberg, bonde, Johan Jenssen, fargar, Olav Paulson, dampskipsekspeditør, H. Olaf Hansen, N. J. Michelsen, kaupmann, I. A. Krüger, kaupmann, A. E. Bug- ge, lærar, Th. V. de Lange, lærar, Johan D. Grieg, kaupmann, W. D. Krohn, konsul, W. H. Christie, cand.theol., J. A. B. Christie, cand.theol., Alex. B. Grieg, kaupmann, Kristofer Jan- son, cand.theol., D. H. Grieg, agent.

Mange andre kom straks med. Millom dei- mā serskilt nemnast målaren Anders Monsen Askevold, den kjende landskaps- og dyremåla- ren. Han prydde ofte møtesalen i laget med heil- veggs dekorasjonar. Og so var det J. W. Eide, bondeguten frå Stryn, som 18 dagar fyreåt, den 2. januar 1868, hadde sendt ut fyrste numret av Bergens Tidende, det som etter kvart vart stor- bladet i Bergen. Bergens Tidende og Vestmannalaget er eit slag «tvillingar», fødde i same måna- den iminsto.

Mange hev undra seg yver at det var typiske bymenner som skipa det fyrste mållaget i landet. Og tilmed i Bergen! Andre vil nok heller spyra: Kvar elles? Professor Sigmund Skard sa i ein av talane sine på 100-års gildet for Det Norske Sam- laget at merkeleg nok kom Bergen med Vestmannalaget two månader fyre Samlaget vart ski- pa i Oslo.

Men eit mållag i Bergen, det var i grunnen ik- kje so merkeleg. Den gamle Bjørgvin var i lange tider midstaden for norsk åndsliv, med bokskri- ving og målvyrdsling. Her hadde det gamle må- let sterke røter, og her gjekk det seit i gløyme. Heilt ned til imote 1600 las dei gamalnorske skrifter i Bergen. Og folkemålet i Bergen miste aldri samanhengen med det gamle norske målet. Bergensarane hadde eit sterkt norsk hugdrag, og dei hev alltid vore byrge av byen sin og av alt som var ekte bergensk. Difor slepte dei heller ik-

kje so reint ifrå seg sitt gamle gode Bergens-mål. Her samla bispen Erich Pontoppidan ei heil liti vestlandsk ordbok, ho vart prenta i Bergen i 1749. I 1802 kom Laurens Hallager med «Norsk Ordsamling». Og ikring 1820 byrja stiftamt- mann W. F. K. Christie sitt store innsamlingsar- beid av bygdemåli på Vestlandet. Her skapte Ole Bull det fyrste norske teatret. Til teatret sitt henta han meisterspelemannen Myllarguten til å spe- la norske slåttar på hardingfela, og bønder frå Nordfjord, Sogn og Hardanger dansa norske dansar på spilletet hans Ole Bull. Og ifrå sist i 1850-åri hadde nokre Bergens-målmenner samla seg i ein «målmannsring» som dei kalla «Namnlau». I den ringen las dei mykje gamalnorsk, og dei vilde leggja landsmålet so nær gamalnorsken som råd var. Dr.med. Jan Prahl gjekk lengst i den leidi, med si bok «Ny Hungr-vekjav», som vart prenta i 1858 og som er halv-veges gamalnorsk i ordval og rettskriving. Sjølvaste Bjørn- stjerne Bjørnson var målmann i dei åri. Han var teatersjef i Bergen, og med i Målmannsringen «Namnlau».

Olav Hammer

Og so skal me ikkje gløyma at det var Bjørg- vinbispen Jacob Neumann som tok imot den unge Ivar Aasen og som skyna kva som budde i dette flogivet frå Sunnmøre, og hjelpte Aasen i veg.

So her var grunnen gravten. I lang tid. Og då Vestmannalaget var kome skikkeleg i gang, so var Bjørnson dikterisk raus i sin dom. Han tok sterkt i: «Dannelsen udgaard frå Vestmannalaget!»

Til side 2

Henrik Krohn

Eldste mållaget i landet
Frå side 1

Hans Mo

NORSK OG NORRØN STEMNELEID

Vestmannalaget voksnøgt. Det sigla i medvind, det tok opp norske saker, og det vende synet mot vest, mot dei gamle norrøne land. Åsmund Olavsson Vinje kom og heldt fyrlesingar, Ole Bull vitja laget, han bar jamvel Vestmannafana i 17. mai-fylgjet i Bergen. I 1871 bar Henrik Krohn fram tanken um å få Håkonshalli atterreist. Innsamling vart sett i gang, og i 1898 kunde Vestmannalaget vigsla på ny den gamle kongehalli, med sogeskalden Per Sivle til uppesar. 17. mai-mannen og stortingsmannen og vestmannen John Lund hadde teke sine trauste tak i det atterreisningsarbeidet.

I 1872 hadde laget godt 600 lagsmenn, og i 1873 hadde det ikring 30 lagsmenn på Island. Millom deim var so kjende islendingar som skalane Matthias Jochumsson og Steingrimur Thorsteinsson, og mange politikarar og bladmenn. Krohn vart so fegin yver den store framgangen at han ei tid drøynde um (og skreiv) at Vestmannalaget må veksa seg til eit nasjonalt-politisk-litterært lag som må hava sine greiner ikringom landet. Og det kom svar på den planen hans: Mållag i Lom, i Gausdal, i Vefsn og Jadrabulaget (på Jæren), Kinsarvik mållag og Asker mållag melde seg inn.

Edv. G. Johannessen

Alt i 1874, seks år etter at laget var skipa, sende det skalden og presten Kristofer Janson til 1000-årshøgtidi for Landnåmet på Island. Og han helsa islendingane på Tingvellir, «frå eit Noreg som er eit annat enn dat officielle», og han takka islendingane for ei tusundårs-vinna med å halda germansk fridomsånd livande. Hundrad år etter, i 1974, var dåverande formann i Vestmannalaget, Ludv. Jerdal, med på 1100-årshøgtidi for landnåmet. Han møtte på Tingvellir på storstemna der, og han var i audiens hjå Forseti Islands, Kristjan Eldjarn, og bar fram helsing og gava.

C. B. Bugge

NYE SKOT PÅ STOMNNEN

Dei som hev styrt i Vestmannalaget hev vore iderike når det trøngst å gjera nye framstøytar. Det vart teke upp arbeid med å blenka oppatt gamal folkekunst, hardingfela og folkedansen kom til vrirdnad att på dei store kappleikane som byrja i 1896 (i Urði, kunstnarheimen til vestmannene Frida og Olav Rusti). Olsokminnet vart blenkt upp att, med vardar på byfjelli kring Bergen og med olsokstemon. Samskpnader voksnede fram, etter upptak frå Vestmannalaget: Bondeungdomslaget Ervingen i 1900, Vestlandske Mållag i 1904, Noregs Mållag i 1906, i 1918 vart Kyrkjemndi i Bergen skipa, etter upptak frå biskop Peter Hognestad som i alle sine bispeår var ein aktiv lagsmann i Vestmannalaget. I 1911 drog vestmennene med formann C. B. Bugge i brodden til ei norrøn stemna på Færøyane, og der møttest vestmennene med færøyningar og islendingar til rike stemnedagar, i Torshavn og på Kirkjubøur hjå kongsbonden og politikaren Johannes Patrusson.

Norrønalaget Bragr er eit friskt skot på stomen, skipa i 1906. Det er eit lag for maledyrkarar, og der hev menn som Hans Nordhuus, Eirik Hirth, Agnar Skeidsvoll, Conrad Clausen, Magnus Hardeland og andre gjort stort verk, ikkje minst med dei mange verdfulle Bragr-bøkene som er utgjevne. Norsk Bokreidingslag vart skipa i 1938 og var ei motvekt mot den avnorskingi som var igang etter det málbrigdet som vart tvinga igjenom tidlegare i same året. Bokreidingslaget hev teke på seg mange store oppgåvor i åri som fylgde. I 1939 vart Bygdelagsnemndi i Bergen skipa, det er eit samarbeidsorgan for bygde- og bondeungdomslagi i Bergen.

Og i 1965 vart Ivar Aasen-sambandet skipa, etter rådleggjingar som hadde vore førde etter at

Diktarord um målet

Olav H. Hauge reknar mange for vår fremste nolevande diktar. Han hadde ei samtala med Haugesunds Avis ei tid fyre jol, og me gjev att på vår målform nokre av ordi hans:

«Eg nyttar språknormene frå 1917 og kjem til å halda meg til dei. No flyt alt. Alt er lovlegt i språket. Det er berre i Noreg det er slik, men no hev dei visst uppdagat noko er gale. Forfattarane skriv då heller ikkje so godt som dei gamle gjorde. Det er mange nye lyrikarar — dei skriv ofte i gåtor, er vanskelege å skylla».

Bøkene frå Norsk Barneblad

Sigbjørn Heie kjem med ei ny bok på Norsk Barneblads Forlag, «Stjerner i åkeren». Boki fortel um 6-årige Svein, og dei einskilde bokane kan leseast både som frittståande stykke og i samanheng. Her er nyttar stor skrift, og boki hev gode teikningar av Margit Galdal. Heie hev synt mange gonger at han kan skriva vart og fint for unge leesarar.

Elles sender Norsk Barneblad ut eit nytt knippe fantastiske forteljingar, og Unni-Lise Jonsmoen hev skrive og teikna ei biletbok «Zheng Mei og draken» med bakgrunn i ei ferd til Kina. Trilogien frå bronsealderen av Johannes Heggland vert fullførd i år med «Den heilage øya», og forlaget kjem med ei ny Robin Hood-utgåve. Johannes Farestveit hev umsett to barnebøker av den svenske forfattaren Petra Szabo, «Flyg, fuglen min» og «Grasblomelandet», medan Øystein Rosse hev umsett «Den kvite sykkelen» frå dansk.

Retting

I stykket «Nordfrisarane og målet deira» nr. 9/87 stend det at duble vokalar syner lang medljod t.d. soonen, tiin (sju, ti). Duble vokalar syner ikkje lang medljod, men lang SJØLV LJOD, noko vakne lesarar kanskje tenkte seg.

Til side 4

Vestmannen.

Vestmannen kjem til vanleg ein gong i månaden.

Bladpenger kr. 100,- for året.

Kan tingast på alle poststader og beinast frå «Vestmannen», Helge Liland,

5065 Blomsterdalen.

Postgiro: 4 25 63 92,
Bankgiro: 8401.21.43027

Lysingar:
Alf R. Lygre,
Gjøasvei 42, 5032 Minde
Telefon (05) 28 76 19

Bladstyrar:
Jostein Krokvik,
6143 Fiskabygd
Telefon (070) 21 429

Forretningsførar:
Helge Liland,
5065 Blomsterdalen,
Telefon (05) 22 67 00

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen,
Telefon (05) 31 79 29/31 31 16.

Sats/trykk:
Sigurd Olsen Boktrykkeri, Bergen

Sotfolk

sjå attum
logande elden
på gruva

der gjeng fakkeltoget
av dei små glørne
i soten
bak på eldfaste steinen

dei hev lite
å leva av
og stampar seg veg
til ei svart messa

tungt mullande
den aller fyrste
internasjonalen

Gunnar Gilberg

Vestmannalaget 120 år

Vestmannalaget hev ei ageleg soga bak seg. Mange viktige saker er lyfte, mange gjæve verk fullenda etter lagskipingi for 120 år sidan, den 21. januar 1868 «på Leikhush-salen» (matsalen på teatret). Lagslem kunde kvar og ein verta som hadde «rette Vyrdnaden fyre Maalsaki». Lesarane veit nok, flestalle, at fyrste formann var Henrik Krohn, han hadde nett lote leggja ned «Ferdamannen», eldste målbladet etter «Dølen» (1870—1879). Sidan gav Vestmannalaget ut «Fraa By og Bygd» (1870—1879).

Dette er ingi historisk utgreiding, men me minner um at dei gamle vestmennene slett ikkje var so konservative og dogmatiske som sume hev prøvt gjera deim. I røyndi var det ein mykke fargerik flokk, langt ifrå einsretta. Me gjev att nokre linor av Reidar Djupedal (frå «Ei bok om Hans Mo», utgjevar Ørsta Mållag 1986):

«Vestmannalaget står i ei særstode i målreisingssoga, fordi dei arbeidde så iherdig med å få fram ein bokheim på landsmålet, ikkje berre dikt, skodespel og forteljingar, men faglitteratur, sakprosa, lærebøker og omsetjingar frå langframande mål. På dette viset var dei med og bygde landsmålet. Hovudtyngda av vestmannalitteraturen kom ut i dei fyrste grunnleggjande åra då mangt var uferdig og på leitarveg. Skriftene deira ligg i grunnmuren under landsmålet, såleis som det vokser fram i den fyrste mannsalderen. Vestmennene var idealistar som trudde på ei sak som dei visste bar framtidia i seg. Det gav dei styrke jamvel i motgangsår og då laget låg nede».

Landssamskipnaden Noregs Mållag vart til framimot 40 år etter Vestmannalaget, i 1906. Då denne samskipnaden knytte seg meir og meir til tilnærningsstrevet, melde Vestmannalaget seg ut i 1962. Vestmennene vilde «ikkje lenger vera medansvarlege for det som hender i målrørsla som er organisert under Noregs Mållag», heitte det i utmeldingsvedtaket. «Det var målreising og måldyrking på norsk grunn vestmennene vilde, ikkje avslag og tilnærming til bokmålet».

Ser me på lagsdrifti dei seinste åri, i Ludvig Jerdals formannstid, merkar me oss dei faste møti med utgreidingar um forvitnelege og sers vidspredde emne, nærmast ei akademi-verksemd. Dette er langt ifrå alt. Vestmannalaget hev mange hjarteborn. Eitt heiter Norsk Bokreidingslag skipa med vestmannalagshjelp i 1939, og med bokutgjeving «som hævdar tradisjonen frå Ivar Aasen» til onnemark. Eit anna vestmannalagsbarn er bladet Vestmannen, utgjeve frå 1985.

Teikn i tidi tyder på at dei beste vestmannatradisjonane møter eit laglegare klima no. Nedvalsing av språklegt mangfelde vekkjer aukande mothug. Den målteknekritiske rusen held på å verta til bakrus. Det er ikkje sjølvgjeve lenger at ein ikkje skal vyrdsla rikdomen i vårt mål på same måte som ein (med rette) vyrdslar målet til andre små folkegreiner — i mange høve svært små.

Bladet Vestmannen er, trur me, ei av fruktene av nye tenkjemåtar som etter vår von hev framtidia for seg. Evolusjonen er sjeldan eintydeleg og hev all-

VESTMANNALAGET

120 år 21. januar 1988

Festmøte på Bryggens
Museum torsdag 21. januar kl. 19.00.

Dei som tala, song og spela på 100-årsbildet i Håkonshalli i 1968 skal koma til orde i ljodbandupptak. Og so «Tuftekallen» og andre programpostar (hardingfela og trumba). Ei bordseta vert det òg tid til.

Vel møtt!

Stjorni

tid gjenge i bylgjar. Den norske språklege snaudhogster-ideologien var ein skumdott på same straumdrag i som — rett nok med sine demokratiske islett — dessutan fostra både blåe, brune og raude diktatur.

Me ser godt at føren framleis finst for ei endå større kulturell/språkleg utflating enn tidlegare. Men motkrefte er lettsynlege, og til deim vil me setja vår lit. Dette er vår vonfulle helsing på åremålsdagen til Vestmannalaget, eldste mållaget i landet.

J. Kr.

Eldste mållaget i landet

Frå side 2

Vestmannalaget i 1962 hadde brote med Noregs Mållag, i protest imot samnorskpolitikken og målblendingslag. Vestlandske Mållag melde seg seinare ut av Noregs Mållag og gjekk med i Ivar Aasen-sambandet. I 1963 hadde Vestmannalaget forma ut den sokalla Vestmannafråsegne, og den er grunnlaget for Ivar Aasen-sambandet:

Johs. Lavik

Gustav Indrebø

VESTMANNASYNET:

1. Me meiner det er rett mot oss sjølv og mot alle å gjera det som gjerast kann til å berge norskdomen, og me trur at alle nordmenn hev same skyldnaden til å vera med på det.
2. Norskdomen er uløysande knytt til det norske målet. Difor må nordmennene ikkje for nokon pris sleppa dette målet ned.
3. Skal det norske folkemålet i dag - det nynorske målet - duga til å halda uppe og berge norskdomen, må det halda eit sterkt og livande samband med dei reinaste og rikaste norske målføri, med gammalnorsk og med dei norrøne måli på Island og Færøyane.
4. Å blanda det nynorske målet upp med, eller jamna det til etter det danskættet målet i landet, bokmålet, vil etter vårt syn føra til full undergang for nynorsk og til utøyding av norskdomen. All røynsle til i dag peikar den vegen.

Eirik Hirth

BLADET «VESTMANNEN»

er det nyaste skotet på stommen, skipa i 1985, i samarbeid millom Vestmannalaget, Vestlandske Mållag, Ivar Aasen-sambandet og Norsk Bokreidingslag. Vestmannalaget tok på seg å vera utgjevar, og er dermed i god tradisjon med tidlegare arbeidsår. Vestmannalaget hev stelt mykje med bokutgjeving, men også med utgjeving av blad. Når «Vestmannen» er vorte so godt motteke kringum i landet, må takki i fyrste rekke gå til bladstyrar Jostein Krokvik for det store arbeidet han gjer med bladet.

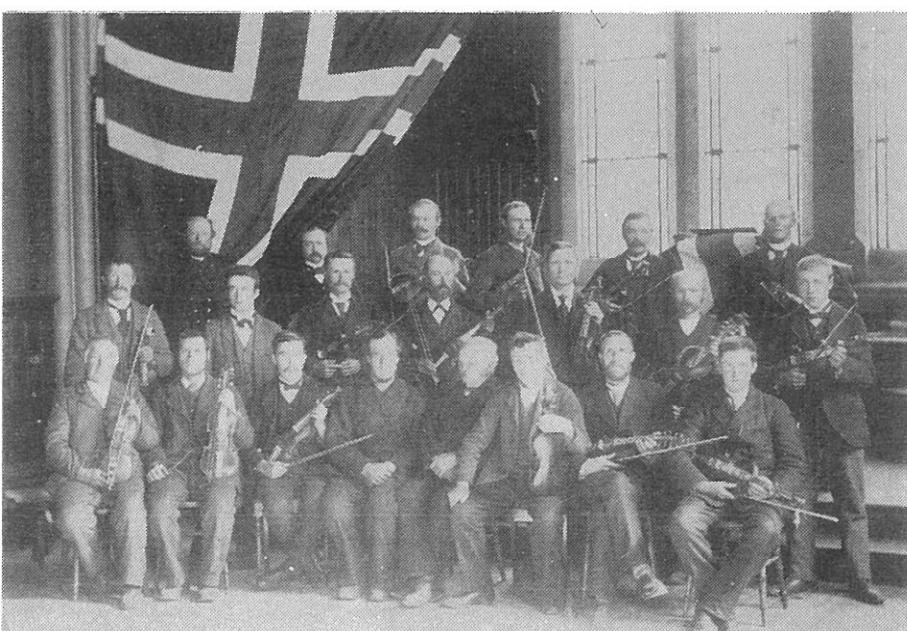
STJORNI I VESTMANNALAGET

er no ved 120-årsleitet: Formann Ludv. Jerald varaformann Conrad Clausen, skrivar og kassastyrar Ingerd Hirth, Ivar Gjelsvik og Arne Holm. Varamenn er Kjartan Rødlund, Gunnar Gilberg og Sveinung Ones.

«VESTMANNALAGET I 110 ÅR»

heiter den boki som kom for snart 10 år sidan. Me gjev att eit par av dei meldingane som stod i bladi då. Kulturjournalisten Reidar Storaas skreiv i Bergens Tidende m.a.:
(B.T. 25. sept. 1979)

«Det kom ikkje noko jubileumsskrift då Vestmannalaget runda dei 100. Dess grundigare er det gjort no då laget har eksistert i endå eit ti-år. Ikke mindre enn 600 sider kunne duga. Fremst er prenta opp att ubrigda den utførlege 50 år soaga som Torleiv Hannaas gav ut i 1918. Like grundig har Conrad Clausen og Ludv. Jerald gjort greie for siste 60 års bolken. Dei to forfatarane er kjende som ypparlege referantar, og her har dei funne rom for detaljrike referat frå talrike lagsmøte og festar med utførleg attgjeving av talar, innlegg, fråsegner og skriv. Båe har vore med i lagsstyret - det som Vestmannalaget kallar stjorni - i mange år, Jerald har vore formann i nær på tre desennium no. Dei kjener stoffet til botnar og reiser både laget og seg sjølv eit monument med denne historikken. Kan henda har dei stundom ynskt seg attende til pionertida Hannaas skriv om, til den tid Vestmannalaget sto på høgda av si makt. Livfullt skildrar han grunderperioden då praktiske unge bergenskjøpmenn med nasjonalromantisk huglag vart

Spelemennene på den andre kappleiken som Vestmannalaget heldt i Urdi, 28. juli 1898.

Anna Elisabeth Westerlund var i laget i 1984 og skildra Kristkyrkja som vart rivi i 1531. Her sit ho saman med formannen Ludv. Jerald.

fengde av Ivar Aasens målreisingstanke og organiserte eit lag for målodling: «Lagsmennar kunne dei verda som hever rette Vyrnaden fyre Maalsaki». Her møttest idealistiske menn med kjende bergensnamn - Krohn, Christie, Krüger, Grieg, de Lange, Kootter, Beyer, Friele og andre. Her nørde Ole Bull nasjonaljkjensla med spel og tale, her gjorde Anders Askevold festsalen til hovdinghall med sine veggstore målarstykke, her preika Vinje, og hit kom storegubben BB. Han kjende seg vel her, i alle fall ei tid. Vestmannalaget tyktest for han vera einaste ljosken i Bergens åndsliv den tid. «Difor tok han og so drjuget til ords at han sagde: Dannelsen udgaard fra Vestmannalaget.»

Ikkje berre gav vestmennene rom for skaldskap og let drykkjehornet vandra på gamal norrøn vis. Laget reiste viktige saker, - og loyste dei. Vestmannalaget var det som førde fram etterreisinga av Håkonshallen, noko som ikkje lukkast for J. C. Dahl. Laget vekte opp Oslotradisjonen, det skipa til kappleikar i hardingfelespel og folkedans. Det lynte ut manuskripttevlingar -m.a. om eit nynorsk lesebokverk. Såleis kom Austlids lesebok. Vestmennene sytte for fyrste nynorskutgåva av Bibelen med å satsa 200.000 kroner. I dette forumet fekk tanken om eit Snorremonument vengjefang, her la dei grunnlaget for Vestlandsbanken, og mennene som styrde Vestmannalaget var det óg som tryggja den tufta i Karl Johankvartalet der Det Norske Teatret no skal byggja. Ut frå Vestmannalaget voks nye lag og samskipnader - Bondeungdomslaget Ervingen, Vestlandske Mållag, Noregs Mållag, Norsk Bokredningslag, Kyrkjemendi i Bergen, Bygdelagsnemndi i Bergen. Det er ei kulturell knoppskyting som vitnar om veldig livskraft i moderorganisasjonen. Og så har vel det same skjedd som vi ser det i andre samanhengar, at medan dei nye spirane skaut fart, skorta det på livskraft i den gamle planten. Det vert etter kvart lengre mellom nye skapande tiltak og nye avleggjarar. Ivar Aasen-Sambandet 1965 synest vera einaste lagstilvoksteren etter 1939.

Trass i heilhuga innsats av drivande styringsmenn har det vore vanskeleg for Vestmannalaget i seinare år å kunna leva opp til si strålende for-

tid. Stoda er vel noko den same her som i andre lag med gloriøs fortid som vert halden blank av tradisjonsmedvitne styringsmenn som kjenner den heilage plikttruskapen mot dei som gjekk føre. Jamvel om andre organ og institusjonar har overtekje hjartesakene å det gamle Vestmannalaget, held ein flokk av trufaste menn fram med arbeidet. Dei formulerer sitt syn på norsk målreising som ein ideologi. Vestmannasynet er «å halda uppe det beste av norsk mål, det som ligg nærrast dei norrøne måli, som islendingar og færøyningar hev dyrka og odla, frå gamalnorsken og fram til no». Ein kan ikkje anna enn å verta sjarmert av konsekvensen i målsynet og målbruken til vestmennene — det er som ingen samfunnsbrigde bit på dei, alt er med det same. I målet i denne boka er reint og klangrikt som skulle det koma frå han Ivar sin eigen pennesplitt, og ein målmeister som Hannaas — eig formuleringar som gjev støkk av språkleg frygd og velvære. Seiemåtar som no er gått or bruk smyg seg vakkert inn i den reinhekla stilten vestmennene gjer til reiskap for sin tanke, og jamvel om målføringa inn imellom kan verka noko stiv og arkaisk, lyt ein støtt gleda seg over slikt eit konsekvent og reint mål. Det må vel kjennast tungt å arbeida for laget, så isolert som det står innan norsk målstrev i dag. Men sjå om dei ikkje likevel held fana høgt! Og rom bør det framleis vera til denne málmanns- og norskdomsflokken, både i 17. mai-fylgjet og i kvardagen.

Ei side av kultursoga vert levande med denne boka, som attåt lagssoga gjev innhaldsrike og levande biografiar av nokre kvinner og mange menn som sto Vestmannalaget nær. Såleis innehold boka ein Arne Bjørndal-biografi som med notar fyller ikkje mindre enn 96 sider».

EIT BERGENSK KJÆRLEIKS-TILHØVE TIL DET NORSKE

Den kjende Dagen-redaktören Arthur Berg skreiv um Vestmannaboki:

«Dette er ikkje ei bok, berre. Det er eit verk. Og verket er på meir enn 580 sider. Eit drustele verk er det å halda i hendene, ei kultursoge meir enn ei vanleg lagssoge som det står i fyreordet til

boki.

Ei vestnorsk kultursoge. Difor er verket også ei gullgruve til å bla i og til å koma attende til.

Vestmannalaget er eit lag som skil seg ut frå mest alt det vi elles har av lag her i landet. For det fyrste er det eit mållag midt i den gamle byen som ein gong var hovedstaden i Noreg. For det andre har det nådd ein alder som få andre lag og endå færre mållag har nådd. Og for det tredje er det sjølv nynorsk-fundamentalismen som pulsar og slær i lagssoga og i jubileumsboki. Ja, ho er so fundamentalistisk og bokstavtruande høgnorsk at det kjennest reint vågsamt å snakka om jubileum i den samanhengen. For det ordet er då henta frå gamle tiders bokmål her i landet. Likevel trøystar eg meg med at vestmennene toler betre det latinske bokmålet enn det som kom til oss frå nærmere grannar.

Ogso i Oslo har det vore mållag. Og dei finst enno. Men eg har alltid hatt eit inntrykk av at ingen av dei store byane i Noreg har hatt eit slikt kjærleikstilhøve til nynorsken som Bergen. For bergensarane var nynorskfolket, bonden og strilen, ikkje berre eit livende som snakka breidt. Men det var nære frendar. For på strielandet hadde so mange ein bestefar til ein bergenskjøpmann hatt vogga si.

Mange gonger har eg fått ein varm tokke av dette tilhøvet millom bergensaren og frenden hans, strilen. Sume gonger møtte eg det i godt lag. Der såg eg gamal Bergens-adel som snakka mokke bergensk. Men det hende dei skar ut or bymålet sitt. Serleg når dei skulle fortelja løgne

Til side 12

Einaste messa som er halden i Håkonshallen i Bjørgvin skipa Vestmannalaget sundag 8. mars 1981, til minne um Kristkyrkja som vart øydelagd 450 år fyrr. Kyrkja som ikkje vilde døy, jamvel um ho vart jamna med jordi, sa biskop Fridtjov Birkeli i preiki. Attanfor biskopen sit generalmajor Ola Lilleskare, som tala til opning.

Vestmannalagsminne

Conrad Clausen hev funne ein artikkel i Gula Tidend frå 11/9 1912 um møteverksemnd i Vestmannalaget. Artikkelen kom ikkje for dagen då Vestmannalaget i 110 år vart tilskipa, eit sageverk skrive av Torleiv Hannaas, Conrad Clausen og Ludv. Jerald. No høver det å prenta um att denne artikkelen som truleg er skriven av Johs. Lavik. Sverre Patursson hadde nett vore i Vestmannalaget i september 1912, og som me ser i bladmeldingi vilde vesterhavsfolki gjerne koma «naamare (nærmare) Noreg» med tanke «ikkje minst på samferdsla, men andelegt» — likevel ikkje politisk. Ein annan ting me godt kann merka oss er at kring 1912 synte færingane større økologisk sans enn norske kvalfangarar som dreiv «ei stygg rovdrift». Ordet økologi er tydeleg mykje nyare enn misbruk av naturressursar.

I Vestmannalaget

heldt Sverre Patursson ein gild fram-burd igaar um Færsharne — um dei ra maal, sed og stilt, livevegar og meir. Han nemde um follemøtet som me hadde eit upprit fråa i sumar, at det der var sagt: naamare Noreg, og der var tenkt ikkje minst paa samferdsla, men og andelegt, do ikkje i politik. Han tala um maalstriden baade i Færjum og i Noreg og sagde at i ein maate var dei betre stelte i Færjum, dei hadde traustare grunn under seg, for der var der daa ikkje ein einaste mann som ikkje tala færshøf, medan her endaa til mykje av maalmennene tala dansl.

Patursson fortalte, saman med utgreidning um livevegarne paa Island, um kvalbeidni til nordmennene, dei hev sett kvalverk upp mange stader paa vestkanten av shom. Der var kval nok ei tild, men endaa det ikkje er meir en 15 aar sidan dei kom bort til og bryja, er der no so lite kval, av den store dei tek — ser bardelval — at mange kvalsete er nedlagde og fleire vert det. Sverre Patursson er valsen upp i Kirkjubø, der var der mest kvar einaste dag kvalslimar aa sjaa oppetter fjorden um sumaren i hans tillegg, men naa er det eit hend at sjaa ein kval i fjorden.

At kvalen vert burte gjer eit stort brigde i hushaldet der paa sharne. For kvalkjøt var den billege og trausti kjøtmaten dei ra. Den som hadde litt raad tydde seg med hugnad til kvalkjøt som var so billegt. Elles var no ikkje nordmennene jo gjøve helder. Dei vyrde ikkje aa selja kvalkjøt til folket, naar det skulle ganga i guanomylni liftebel, so vilde dei ikkje taka umaken med aa selja. Sa dette sagde no ikkje Patursson, men

der er nok meldt um det. Nordmennene gjorde seg maateleg litt av det, fyrt sybde dei storkvalen drjukt, og so kunde ikkje folk faa fôda av det helder. No var nordmennene vortne noko finare, dei hev lovt dei skal selja paa det ig det villor, og det kunde vel gjera deim noko meir vælkome etter, men elles er vel det beste spilt, kvalen hev minka grøteleg og færingen ser med mindre og mindre blide augo baade paa utrydningi av kvalen, og paa det bruk nordmannen gjer av honom. Det er no og ei stygg rovdrift.

— Paa Færsharne spinn dei endaa sterkeste grovaste ultraaden paa handstein. Det er der det som me kallar „islandstrøhor“ vert verka, dei vert gjorde av den hittaste grove ull paa sauden. Ulli vert nøgje stild, den grove vert brukt til dette som dei fører ut, den finaste hev dei til sine eigne klæde.

— Naar mannen i huset fer ut paa fiske, segjer han med same han skal stiga um dørstokken: Jesus vere att hjaa dykk. Lyden svarar: Og han sygje deg. Naar fiskarane ror ut av stødet, syng dei ein salme, og likeeitt naar dei kjem att syng dei ein takkesalme naar dei ror inn til heimen. Det er vedkjøsmelegt og sagert aa høyra i kyrra kveldar. Um vaoren fer mest alle fiskarne paa fiske til Island — det vil daa segja nikkje bygdearne. I sharne sit no fleire att. Men i mange grender finst der heile sumaren berre kvende, born og gamle menn.

Til utgreidning um livevegarne paa Island synar Patursson fram ei rekkja gode ljossilte.

Der var mange folk til møtet. Lyden song etterpaa kessmannahelsing til Færsharne, av Olav Hammer.

Sverre Patursson skal no pac føre dragsserd i Danmark.

Heite sogor

Sigbjørn Heie:

Morgenmusikk

J. W. Eides forlag 1987

Det er vrangt å legge frå seg novellesamlingi «Morgenmusikk» av Sigbjørn Heie. Slik sett er det «ei god bok». Eg las henne i eit drag, kunde ikkje lata vera. Og kvifor det? — Jau, Sigbjørn Heie er ein dugande forteljar, han malar fram tydelege bilete med sterke leter, forteljingane fær ein hete i seg som driv lesaren fram på jag etter stendigt nye bilete.

Forteljingane skiftar frå å vera god kunst til å vera godt handverk. I tittelforteljingi reiser Sigbjørn Heie ei biletsoyle utan handling, men med menneskelege kjenslar og ikkje minst lått og eventyr, og søyla vil aldri rasa saman i hugen min, og ho aleine gjer at boki aldri vil koma i gløymde kassor på stolhuset.

Det er når forteljingane er mest utan ytre hendingar at bokskrivaren fær menneskjone til å stige fram i bileti, t.d. i «Páskejenta», um so skøyri ein kjærleiksdrøm at all røyndom lyt stengjast ute. — Og i «Septemberdraum» der mannen er litewetta upp i åri plent som både Sigbjørn Heie og eg, Heie er fødd i 1945. Kanhende er det difor me kjem so nær kvarandre i denne forteljingi.

Skorten på lått og reinspikka djevelskap er eit sakn i mange av sogone, bilet vert flat, og «størst av alt er kjærleiken», heitest det, men me menneskjar er ufullkomne og treng noko attåt, ikkje minst låtten, for me har då ein løgleg måte å laga ungar på, og djevelskapen kan også vera noko av eit livsgrunnlag. Og likevel, eg finn berre ei forteljing som eg beint fram tykkjer er klen. «Profeten frå Rundøya». Slik som Heie fører dei fram, kjem åtak på kristendomen mange, mange år for seit, bedehusbiletet «Svart hund» tykkjer eg synd i. Men det finst two andre einskildbilete som når noko av same høgdi som tittelforteljingi «Morgenmusikk», «Kvitt skrårande» og «Landskap med personar». — Det beste er utan handling og står fram som bilet, er det til å undrast over at då Sigbjørn Heie kom fyrste gongen, var det nett med ei diktsamling i 1972, og ho heitte «Bilete».

«Morgenmusikk» har kome ut på J. W. Eides Forlag, og Synneva Heradstveit har laga ein framifrå bokbunad. Sigbjørn Heie er som sagt ein god forteljar, men småting i malföringi kan øydeleggje leseupplevelingi, «mala» og «huske» og «lav» er etter mi meinung ikkje det same som «måle» og «hugse» og «låg», og når det er tale um gramatiske kjøn heiter det «ei kjensle» s. 71, og det finst fleire dome. Elles leikar ikkje karar og kvende so mykje med kvarandre som bokredaren vil ha det til, og her sit kjøni støtt hjarteleg på rett stad.

Arne Horge.

Ei rørla som ikkje før dei unge kreftene i folket med seg, stivnar snart og sjuknar burt.

Jacob L. Vidnes.

Lat oss ikkje forfederne gløyma under alt som me venda og snu!

For dei gav oss ein arv til å gøyma, han er større enn mange viltru!

Kulturimperialismen

Takk til Stig Våge for merknadene i nr. 8. Eg skjønar at det var somt som eg ikkje hadde uttrykt meg klårt nok om. Eg visste t.d. at liknande ting som boka mi fortalde om, hadde hendl også hjå oss i tidlegare tider. Difor meiner eg at også vi har føremon av å ha vorte påverka av «kultur-imperialisme» frå mildare kulturar enn vår eigen.

Artikkelen min i nr. 5 var for det meste inspirert av dei som meiner at også kristen misjon er skadeleg kulturimperialisme, og som har drive med idealisering av den opphavlege kulturen i desse landa, vonleg i god tru.

No til dags held «alkoholkulturen» på å ta overhand også her vest, endå 80% av folket meiner at alkoholbruken burde minkast. Også denne framvoksteren er mykje inspirert utanfrå: Frå ferieturar til utlandet, gjennom TV og filmar m.m. Her har vi eksempel på skadeleg «kulturimperialisme» i bygdene våre i dag.

Olav Befring.

Formannskifte i Norsk Måldyrkingslag

Norsk Måldyrkingslag (Akademi for det Norske Målet) hadde årsmøte den 21. november 1987. Sigurd Sandvik, Halsnøy Kloster, vart vald til ny formann etter Hans Sørbø som sa frå seg attval for skuld andre arbeidsbyrder.

I styret elles vart det attval på Per Hovda og Magnus Robberstad. Til varamenn vart desse valde; 1. Hans Sørbø — 2. Knut Ødegård — 3. Olav Sunnanå — 4. Alv Askeland — 5. Aslaug Høydal.

Attatt årsmelding og rekneskap vart det framlagd melding frå Opdal-fondet, Festøy-fondet, Norsk Barneblad og Norsk Språkråd. 4 nye lagslemer vart innvalde i laget.

Målet i NRK vart dryft etter innleiding av Ivar Eskeland, og Magne Myhren fortalte livfullt og forvitnelegt um folkeminnesamlaren, granskaneren og målmeistaren Rikard Berge frå Rauland.

Um Yrkingar

av

Jens Hendrik Oliver Djurhuus
(Av Eigil Lehmann)

Dú var fangtekinn tá heimlandsmálé
heila lívið út - dað tok um sálé,
tankinn, viljinn, kennsló - allt i hóp.
Dað sum fyllti huginn, dað var sorgé,
men í málé fann dú bústað - borgé
dar dí hugsótt löysti síni róp -

Og nó kvitra fuglar dar dú stúrdi,
kvíknar fagnað dar du fyrrum kúrdi
og í harðum vetri vaknar vår
og dei sannast skaldsins orð sum saði
at í sútóm avlast tímar gláði
og at blómar vaksa fram av sár.

Só er navnið ditt ei gleðikelda
og ein hugakveik sum veit að mælda
fagnaðiðind gönnum dagsins sveim -
marsongar í kalda frostatiðir
bliðuboð í þarveðsbolkar striði -
J. H. O. Djurhuus,
son át Hammershaimb !

Formenn i Vestmannalaget

Henrik Krohn	1868—1873
Olav Lofthus	1873—1875
Hans Mo	1875—1879
Edv. G. Johannessen	1879—1908
C. B. Bugge	1908—1922
R. Haugsøen	1922—1924
Johs. Lavik	1924—1929
Eirik Hirth	1929—1937
Gustav Indrebø	1937—1942
Eirik Hirth	1942—1946
Olav Brattegard	1946—1947
Per Thorson	1947—1950
Ludv. Jerdal	1950—1956
Anders Thuen Seim	1956—1957
Ludv. Jerdal	1957—

I ufredsåri då landet var hersett, var laget formelt uppløyst, men levde i det stille «under jordi».

Ynskjer du eit klassisk norsk skriftmål?

Styd Aasen-folket. Er det ikkje lag/ring på Aasen-grunnlaget der du bur, stend Vestmannalaget ope for stydjemedlemmer frå heile landet. Årspengar kr. 50,-.

Innmelding til Ingerd Hirth,
Skansen 5, 5000 Bergen.

Lovkunna og målkunna i samspel

Lov om likningsforvaltning

Finans- og tolldepartementet har nyleg gjeve ut likningslovi i nynorsk omsetjing. Ein skal ikkje lesa lenge før ein merkar at her har målkunne juristar fort pennen. Lovi har vorte uvanleg klår og norsk i ordbruk og ordlegging. Som rett og rimeleg er, ligg målet innanfor læreboknormalen. Men det tøygjer seg ikkje mot bokmål, som ein elles ofte kan sjå i offentlege skriv på nynorsk. Det er råd å merka at lovmalet til Gjelsvik, Robberstad og Stavang lever i denne omsetjingi. Ein gleder seg over greide norske ord og seiemåtar heile vegen.

Me får høyrja om likningsmaktene, korleis t.d. takstutvalet skal vera *i hopsett*, om *skyldnad* til å gjera teneste, om *utestengjingsgrunnar* og *fritakingsgrunnar*. Det heiter *saksførehaving* (ikkje sakshandsaming), *etterrøking* (ikkje undersøking), *ta sete* (ikkje tiltre), *tilhøyrslle* (for tilhørigheit), *tryggleiken for riket* (for rikets sikkerhet), *skipnad* (ikkje stifting), *bate* (ikkje fordel), *målsmenn* (ikkje representantar), *innskrive brev* (ikkje rekommendert), *ymsesidige trygdingssels-*

kap (ikkje gjensidige forsikringsselskap), *avferd* (ikkje bortgang) og *ukravt* (for uoppfordret). Den som skriv sjølvmelding, må gjeva rette og *fullheile* opplysningsar, føresegnene må *etterlevast*, eit vedtak må ha *rettsvekt* eller vera *rettsgilt*. Her møter me ordi *vedskifte*, *tvangsbot*, *verkekritis*, *stadhøve*, *fullgjort*, *tilgodehav*, *verskyld*. I samanhengen står ordi klåre med sitt tydingsinnhald.

Like mykje som ordbruka har setningsbygningen å sei. Og her har innfløkte tankerekkej vorde klåre og greide: «Endå om tenestemannen er ugild, kan han taka ei sak føre seg og taka førebels avgjerd i saka soframt utsetjing ikkje kan skje utan monaleg ulempe eller skadeverknad». (Her vilde eg sett komma etter *saka* og skrive *så framt i* to ord). — Det er elles vanskeleg å finna noko å setja fingeren på i dette arbeidet. Ein kunde vel ynskja at ordet *herad* hadde vore halde opp; men når heradi sjølve berre kallar seg kommunar, er det fulla ikkje råd med det. Verbet *gjeva* (gje) er sers mykje brukt i denne lovi.

Her finn eg fullformi *gjeva* brukt fire gonger, elles heiter det *gje* - *gjev* - *gav* - *gjevest*. Ordet *meirverdeavgift* og *verdsetjing* er brukt, men elles ein verdi. Ein stad er skrive *barn* i fleirtal, ein annan stad *borna*. Men dette er berre småpirk, og ingenting av dette veikjer lovteksten.

Denne nynorske omsetjingi må verta til stor hjelp når dei eingong skal til med ei ny bokmålsutgåva av likningslovi. Men først og fremst er ho umissande for kontorfolk i kommunar som har nynorsk tenestemål, og det gjeld ikkje berre dei som arbeider på likningskontoret.

Sigurd Sandvik.

Vest-Gula fram

«Suksess for Vest-Gula, Gula Tidend går tilbake». Dette er titelen på ei melding som me les i Vest-Gula og i Gula Tidend. «Vest-Gula» er i 1987 kome upp i 2500 i upplag, men so hev Gula Tidend mist umlag 1000 tingarar. Men i februar skal «gamle Gula» verta betre, lover bladet.

1868 — 21. januar — 1988
Me helsar

VESTMANNALAGET

på 120-årsdagen
og takkar for trauste tak og vake vakthald
på gamal kulturgrunn.

BERGENS
HANDELSFORENING

BERGENS HAANDVÆRKS-
OG INDUSTRIFORENING

UNIVERSITETET I BERGEN

BERGEN KOMMUNE

Ivar Aasen-sambandet

SALGS- OG
REKLAMEFORENINGEN
I BERGEN

Stiftelsen Bryggen

FORTIDSMINNEFORENINGEN
Foreningen til norske Fortidsmindesmerkers Bevaring
BERGEN OG HORDALAND AVDELING

BONDEUNGDOMSLAGET

Evingen

Norsk Måldyrkingslag,
Oslo

BRYGGENS MUSEUM
ERLING DEKKE NÆSS'
INSTITUTT FOR MIDDELALDERARKEOLOGI

Vestlandske Mållag

Bygdelagsnemndi i Bergen

FOKUS Bank

Norrønalaget BRAGR,
Bjørgvin

Berhard Rünshaug %

Agenturforretning
Bergen - Oslo

LIVSFORSKningsSelskapet
VESTA LIVSFORSKningsSelskapet
HYGEA

Idrottslaget Gular

Dagen

Kaffistova til Evingen
Torggården, Strandkaien 2, 5000 Bergen

Kyrkjensemndi i Bergen

Bryggens **Venner**

Håkonshallens Venner

Spelemannslaget "Fjellbekkja"
Bergen

Norsk Bokreidingslag L/L
Postboks 2672 - 5026 Møhlenpris

OS & FUSAPOSTEN,

Bergens **Tidende**

Kvinnherad Mållag

HOLBERG-KLUBBEN I BERGEN

Det Norske Samlaget

Trondheimsvegen 15, 0506 Oslo 5

HORDAMUSEET
Stend, 5047 FANA Tel. 91 51 30

Einstein — i dagsens karakterdebatt

Av Toralv Bergwitz

I 1979 var det 100 år sidan Albert Einstein vart fødd, og Toralv Bergwitz skreiv eit bladstykke i samanheng med minnedagen for den store fysikaren. Han kom inn på spursmålet um karaktergjeving i skulen. Emnet er like dagnært no som då, og me gjev att noko av stykket.

Giganten — den store blandt dei store av dei som mannaætti hev fostra — flogvitet Albert Einstein — hadde den 14. mars 1979 vorte 100 år.

Han vilde jamvel utan relativitetsteorien ha vore ein av dei største av granskurar og tenkjarar på umrådet naturvitenskap, meiner mange.

I skulen var han ein etterliggjar — særleg i fysikk — der han seinare nådde dei største høgder.

Kann det gjeva oss noko å tenkja på i dagsens karakterdebatt?

Kva meinte Einstein sjølv um skulen med sitt karaktersystem — med sin konkurransefremjande ideologi og praksis?

Han sa:

«Sjå på skulen med sin tevlingsmentalitet! Alt gjeng ut på dyrking av effektivitet og glimande resultat, og ikkje på menneskeverdien eller ting-verdien sett ut frå moralske (etiske) mål for samfunnet.

Kvart individ må framfor alt få høve til å utvikle sine givnader — sine evnur og gåvur.

Berre på det vis kann den einskilde vinna velnøye og harmoni, berre på det vis kann samfun-

det uppnå si rikaste løn. Det verkeleg store skaper berre den som før lov til å arbeide i full fri-dom».

So langt Albert Einstein.

Det ser ut til at han au i dag ville bli sett på som ein «sinke». Han er ikkje i pakt med det som fleirtalet meiner um karakterar i skulen — og den suksess- og prestisjementalitet som heng i hop med dette garderingssystemet.

Han er heller ikkje på line med den akademiske eliten (?) — ikkje med fleirtalet (?) av foreldri - og heller ikkje med fleirtalet(?) av elevane.

Brennevinet og grisen

Av Hans Eirik Endal

Fyr rutebåtane tok til med gonga si millom bygdene og Bergen, var det vanleg at bøndene gjorde ei eller to byferder for å venda det dei hadde å selja og å kjøpa heimatt varor ein trong på gardane. På denne byferdi kjøpte ein ofte heimatt ei flaska brennevin til medisinsk bruk og til å friska på humøret i festlege stunder. Dette flaskevatnet fekk ein jamt smaka ved heimkomma, dei kalla det bydram. Brennevinet hadde sin plass i sengjahalmen ved hovudgerdet der mannen låg, so han til kvar tid kunde halda auga med flaska so ingen skulde lure seg til å smaka. Etiketten snudde vi alltid fram.

Det var vanleg fyrr at ein hadde dreng på garden når ein ikkje hadde vaksne ungar til hjelp. So hende det her ein gong i Endal at ein dreng som fekk bydram, tykte at det var fortærande

godt. Men å få smaka meir enn det tilmælte, var ikkje å tenkje på. Lysta gnog og gnog og gav han aldri fred, vart heller verre di meir han tenkte på flaskevæta.

So kom det eit lagleg høve. Sjølvefolket drog or tunet og han vart att åleine. Då tok freistaren yverhand. Han tok flaska og rende i seg ein dugeleg slurk både ein og to gonger. Tok han so vatn og fylte på flaska so ingen kunde segja at det hadde minka. Jau, brennevinet verka. Han vart fyrst so glad at han song. Men etter kvart vart han ustød på føtene so han måtte til sengs. Der sovna han, ogsov tungt til sjølvefolket vekte han. No kom tregen. At husbonden kom til å merka vatnet i brennevinet, var sikkert. Dagen gjekk med anger og ruelse. Men so hende det noko i fjøsen. Grisen vilde ikkje eta til kvelds. Då dei såg etter, synte det seg at han hadde raude flekkar i svoren. Raudsykja var det. Ikkje tvil um det.

Beste rádi mot raudsykja er brennevin, og no kom brennevinet vel med. Bukkehornet og brennevinsflaska vart henta. Bukkehornet vart sett inn i kjeften på grisens og brennevinet slede ned i hornet. Det var med spaning ein gjekk i fjøsen dagen etter. Livde grisens? Jau, grisens var frisk. Han åt og drakk som fyrr. Alle vart glade. Sjølvefolket fordi grisens var frisk, og drengen for at det vassblanda brennevinet for i grisens.

Ting Vestmannen

til upphaldsrommet i ein institusjon.
100 kr. året.

FANA SPAREBANK
SPAREBANKEN VEST BERGEN
J.W. EIDES FORLAG

Bondeungdomslaget i Bergen

Norsk Bladmannahallag
Lagsbruks til Bondeungdomslaget i Bergen L/L

SIGURD OLSEN
boktrykkeri

Islendingafelagid i
Bjørgvin

Sognalaget i Bergen

Ivar Aasen-samlaget i
Hardanger

Halsnøy Mållag
Halsnøy Kloster

Sunnhordland Folkehøgskule
Halsnøy Kloster

Andelssalteriet A/S
John Runshaug

IRIS IRIS
BLOMSTERBUTIKKEN FLORAGRAMSERVICE

Smyril Line Norge
Torshavn, Føroyar

aCentral TRYKKERI
FOTOSATS - OFFSET OG BOKTRYKK

Hollendergt. 10-12, Bergen

Vestlandske Teaterlag

17. mai-komiteen i Bergen

FORENINGEN NORD NORGE
Bergen

FESTSPILLENE
I BERGEN

Godt nytt år

Or «Tuftekallen»
Av Egil Lehmann

Godt nytt år! segjer Tuftekallen. Ikkje ynskjer, men melder. Året er godt, er alltid godt, for den som hev godt fyrre seg. Livet er godt, verdi er god, framtid er god, for den som hev noko der som han er glad i, er «fegen med» som dei segjer sør på Haugalandet. Same um det han er glad i er ein skatt som er nedgraven i ein åker og ikkje ber upp i dagen. Åkeren vår er landet vårt og alt norrønt land, skatten er mål og minne i segn og song og tankar og tru, i stokk og stein, i fjell og fjøra, i skyldskap og kjenningskap, i alt som gjerer denne åkeren vår til ein livande ting, eit livende som me er i samråda med og kjenner ѡlen og odnen ifrå, eitt som me kjenner og som kjenner oss. Gamle Noreg nordst i Grendom — vaart eige Ættarland. Og øylandi vestanhavs. Arven vår. Sæle oss som sit på ein sovoren arv. Lat oss koma det i hug og fara fram deretter.

Two bøker

Av Egil Lehmann

Ei bok som kom til å merkja meg for livet var ei færøysk diktsamling YRKINGAR av Jens Hendrik Oliver Djurhuus. Kva dei kunde gjera utav det nyreste skriftmålet sitt der ute, var som eit under. Men like mykje, og meir, kva fagerleik og svipleik målet kunde nå upp i i skaldskap. Eleganse er ordet som melder seg. Formi smøygjer seg um innhaldet sum ein ettersydd klædnad til kroppen, i dubbel venleik. Eg måtte jamføra med målet vårt eige. Dette var vænare. So slo eg inn på den vegen å prøva vårt mål i same bunaden, det vart som ei openbering. Same vænleiken, like vænt. Og

Tuftekallen 80 år

Me kann lesa i Vestmannalagssoga («Vestmannalaget i 110 år») av Hannaas, Clausen, Jerdal — Norsk Bokredningslag 1978) at det handskrivne bladet TUFTEKALLEN er 80 år i 1988. Fyrste nummer vart framlagt på møte den 13. oktober 1908, og sidan hev bladet fylgt laget jamt og trutt. Upphavleg var «Tuftekallen» verket til EIN mann Olav Hammer, (1871—1942). I mange år skrev han kvart ord som stod der. Etter kvart hev bladskrivarane vorte fjølmente i «Tuftekallen», for alt me veit kanskje eldste handskrivne bladet i landet som framleis er friskt og fôrugt.

Vestmannen hev havt med sume «klypp» frå det minnerike bladet, og fleire er me meinte på å prenta.

so den nære skyldskapen, som two syster. Sidan hev eg skrive mesteparten av den tilferd til skaldskap som eg hev laga, i denne formi. Ein ting til. Ho kalla på det sørvestnorske målføre grunnlaget, fyrist og fremst Hordaland. Nedgrave gull.

J. H. O. Djurhuus er rekna for den største skalden på Færøyane i nyare tid, og sume av kvædi hans millom det ypparste i norderlendsk bokheim. Han var fødd i 1881 og døyde i 1948. Vil nokon eignast boki so svarar det seg å skriva til «Fródkaparfelag Føroya», Tórshavn.

Ei onnor bok er «Gamle ord frå Suldal», av vestmannen Sigurd Sandvik. Utgjevar er Suldal Mållag og boki er prenta i «Dagen» her i byen. Det er ei samling på 1500 ord frå heimbygdi hans, med døme på bruken og sambandet. Ei rad med faste ordlag er òg med. Boki opnar med ei stutt utgreiing um Suldalsmålet, det kraftigaste målføret i Rogaland, kann me tryggt segja. Ingen stad vestanfjells er dei gamle r-endingarne so godt haldne som der, (det måtte då vera Røldal. Men det er Hordaland). Ordtifanget er rikt og sterkt det òg, og syner godt fram tillega åt bygdalaget, millom Rogaland, Hordaland og Telemark. Ei herleg blomekvost frå vår eigen hage, vel verd å hava.

(Sjå elles diktet som Egil Lehmann hev på side 7. Det er ei forvitneleg prøva på korleis språkkjennaren Lehmann meistrar norrøna. Kann me få vitja kva lesarane meiner um den målbruken?)

Minnet mitt

«(Or Tuftekallen)»

Av Ivar Kleiva

Femti år er farne sidan eg høyrd engsprett fila si fele i graset, eller kveldsvinden kviskre i blakrande lauv.

Fuglekoret syng ikkje for meg, og ropar kona mi meg inn til mat eller kvi-le, når ho meg ikkje.

Ja, om barnebarnet mitt græt, kan eg nok sjå det, — men eg høyrer ikkje klagelåten.

Eg er nemleg døv.

Og likevel! Nett når eg vil kan eg høyre alt dette, — og mykje meir. For alt det eg har høyrt eller opplevt ligg lagra i minnet mitt i makelause optak frå livet tok til for mandsaldrar sidan.

Eg høyrar Myllargutens bruremarsj spelt av meg sjølv, og «Songen til gle da» frå Beethovens niande. Men og låtten til borna mine, — og — kona mi — i ljose leikstunder. Frå tidlege leveår minnest eg jamvel mors og fars røyster frå storesenga, når kvar sundagsmorgen dei helga kviledagen med saman å syngja salmen: «Rind nu opp i Jesu navn, du livsalig morgenrøde! Jeg med sang min Gud vil møde ved min seng og hvilestavn». Tonane blanda seg med angen av nyvaska golv, og av pu-sten av bror min mot kinnet. Så vakna vi av fyrstikka når mor kveikte i omnen.

Minnet er eit ufattelegt under, men eg veit eitt som er endå større: — evna til å la tankar og draumar gå utrødde vegar; setje saman tonar og klangar på nye måtar, lage tekster og musikk som ingen kjenner. Men no kan eg ikkje lenger skrive dette ned og gøyme det så godt som minnet kunne. For eg høyrer ikkje lenger orkesterbrusset, songen frå fela, eller kviskrande vindsus.

Likevel er eg enno rik. Og fattig vert eg ikkje før skaparevna kverv; minnet har mist alle fargar og tonar og eg berre finn grå skodde inni meg. Då eig eg ingen ting meir, og er både døv og død.

Men minnet vil vi gøyme lenge, — plar dei seie i gravferdstalar.

Ivar Aasen

Av Henrik Krohn (1867)

Frœge Mann av Bondastand!
Nettupp du oss kunde gjegna
og um beste Arven hegna,
fria trælkat Fosterland.

At du elskar Folket ditt
og ditt Land med Fjell og Dalar,
høyrest paa kvart Ord du talar,
skin or milda Augat ditt.

All din ypparlege Dug
ofrar du aat Fedralandet.
Til at løysa Framandbandet
stend din Tanke og din Hug.

Og du starvar utan Staak.
Med dan retta Mannamilde
alltid fara fram du vilde;
gjeng so Vegen utan Braak.

Men du stig so stødt og beint
imot stride Faavits-Straumen
og mot høge Fordoms-Flaumen,
at du vinna maa um seit.

Hav daa Takk, som atter gav
meg dat slengda Barnamaalet;
no dat skin som bjarta Staalet,
du hev gnikat Rusti av.

Gjeve Gud deg Traatt og Tol
til ditt Land at lenge gagna;
smaatt um Senn skal Dansken tagna,
giva Rom vaart Bondamaal.

Fremst millom frilyndte
Flokkarne gjeng du;
gilde og gjævaste
Guten i Noreg!
Fegne i Faret
me fylgja deg etter,
aukast i Evle
lik ofsaleg Skrida.

Ivar Aasen, teikna av Leif Raa

Eldste mållaget i landet

Fra side 5

rispor. Då høyrdie eg fleire gonger enn ein at gode bergensarar skar over i diftongmålet hans bestefar og fortalte rispone med all den mannslege saft og kraft, mynde og klárleik som det gamle folket åtte.

Difor er det likevel ikkje so rart at Vestmannalaget tel innfødde bergensarar mellom anane sine. Heller ikkje er det so reint merkeleg at Vestmannalaget har halde seg rankt og fritt og ubrigda i so mange år. Enno er det ingenting som tyder på at dei trøytnar av andror og motstraum.

For i motstraum har dei sigld eller rott länge no. Men du fær aldri teke knekkene på ein skikkeleg fundamentalist. For han slæst ikkje berre for bokstavar, men for ándi i det gamle målet.

Sjølv sagt er det med denne formi for fundamentalisme som det er med all annan fundamentalisme og all annan ortodoksi, at striden kan verda noko bokstav-turr ender og gong. Men det er berre so länge du rispar vestmannen i overhudi. Stikk du djupare, skal du gå at her gjeld det større verdia og edlare hugmål enn bokstavar og skrivemåtar. Folkemålet og folkesjeli bur i same barmen. Og når alt går rett til, er det folkesjeli som styrar tunga i landet. «Flaumen går i Noreg er vår...» syng vestmannen.

Nett no opplever vi over heile verdi at folk leiter etter røtene sine. For sume er det for saint. Røtene døydde fordi nye slekter ikkje tok vare på dei. For andre er det i siste laget. For oss er det i siste laget. For vi har øydt bort arven. Og det var so edel og so rik ein arv. Men... sumt vi att kan få.

Les boki om Vestmannalaget og kjenn kor det angår og sjå kor det lyser av edle vokstrar, og av styrke, mynde og mynde i det gamle norske tungemålet. Enno kan vi etterreisa det etter mange års vanstell. Kunde jødane etterreisa sitt som hadde vore dødt i mange hundre år, må vi kunna etterreisa vårt til full husbondsrett i eige hus.

Boki om vestmennenes strid for norskdoms ánd og høge hugmål, bør ikkje berre vera ståande som ein bautastein over noko som var, men som ei fane til å samla ungt folk under — til odeling av — røtene».

Conrad Clausen skildra Kristkyrkja på Holmen, på minnemessa i Håkonshallen 8. mars 1981.

Stort bokverk um dei norske kongar

Norges konger

Fra sagatid til samtid
Grøndahl & Søn Forlag A.s
Oslo 1987

Det er eit ageleg biletverk på 290 store sider Grøndahl har gjeve ut. Verket er kome til 175-års jubileet for forlaget. Og ei feltpressa frå 1814 stend attarst i boki.

Eit prydverk er det vorte, med ei mengd gode biletar, og forfattarane er valde med umtanke og verdsetjing. Hovudredaktør er Finn P. Nyquist. Og Vera Henriksen skriv med dikterisk innlevning og solid sogebakgrunn um Saga- og storhetstid. Øystein Rian tek fyre seg «Fra union til provins», Johan Hjort skriv um «Det nye Norge» — fram til folkekongen Olav V, og Tim Greve gjev oss ættarbakgrunnen for «Vårt nye kongehushus».

Kjende og meir ukjende kongar stig fram i verket: Store kongenamn ifrå gamal gullalder, unionskongar der den festglade Christian IV ruvar høgast, og den kongen som pantsatte gamle norrøne land til Skottland må finna seg i å vera «på bánn». Og i ny tid, med vårt neverande kongehushus, som hev gjort so mykke til å slå fast at kongen ikkje er ein livsfjerr monark, men ein folkekonge.

Svært mykke godt kan segjast um dette verket, ogso um bilettilfanget som er so teknisk fullkomme. Men ordi frå «Kongespegele», dei einaste på eit slags nynorsk, burde ha stade på «grunnspråket» (eller på bokmål, dei òg). For her hev redaktøren valt Alf Helleviks umsetjing av «Goddan dag, hærra min». Og Hellevik skriv «Goddan dag, hærra min». Det må vera eit ålvorleg mistak, islendingane segjer då ikkje «Goddan dag» med 2 g-ar. Og det andre i denne umsetjinga — til Hellevik-mål — med «har vori» og «like-så vel» og anna, det er ille at slikt klattmakararbeid av ein «mål-alkymist» skal stå so langt framme — og lett synleg — i eit so gjævt verk som dette.

Her passerar gamle tider revy. Og det vekkjer til ettertanke, ikkje minst når me les um «reformasjonskongen» Frederik I som sette Eske Bille til lensherre på Holmen i Bjørgvin. Og det vart byrjingi til at Kristkyrkja på Holmen — praktfullaste byggverket næst etter Nidarosdomen — fall. I 1531. Kongen trong stein til eit nytt slott!

«Djupe merke av danske våpn svida!»

Ludy. Jerdal.

Jubel i Gula Tidend

I Gula Tidend for 15. desember 1987 fortel bladet med stor yverskrift og tydeleg jubelklang at Språkrådet rettar seg etter «Gula-normalen». Det som ligg bak dette merkelege påstandet er at fagnemndi i Språkrådet vil jamstilla skriftform LØK med LAUK (løk hev tidlegare vore tillata si-deform)! No kann ikkje fagnemndi gjera bindande vedtak um dette áleine, spørsmålet må upp på rådsmøte og leggiast fram for departementet. So me fær sjå.

Heimelsmann for Gula Tidend i Språkrådet er Lars S. Vikør, han som trudde Bergen er eit nynorsk kjerneumråde, hovudaktør i Språkleg samling og årsak til at dagens Gula-mål vann seg eit slikt gjetord. Ikkje rart at jubelen er stor etter ein slik målsiger.

Gåveliste for Vestmannen

pr. 31/12 1987

Gudrun Dahle, Ølve, 30.- Ingolv Eimhjellen, Naustdal, 50.- Aasta Fluge, Ask, 50.- Knut Rystad, Kristiansand, 100.- Einar Stavang, Oslo 6, 50.- Bjarne Strand, Bergen, 125.- Erik Bjerknes, Suldalsøyra, 20.- Rasmus Forsvoll, Rennesøy, 50.- Alis Takserås, Vegårdshøi, 10.- Oskar Telnes, Fjell, 100.- Jenny Utne, Utne, 50.- Tale Skeidsvoll, Tresfjord, 50.- Ludvig Jerdal, Bergen, 100.- Salmund S. Jarane, Bergen, 100.- Torger G. Hetland, Hommersåk, 50.- Adv. Eng. Eikelund, Minde, 50.- Svein M. Kile, Skjoldtun, 100.- Knut O. Dale, Vadsø, 50.- Knut Kaldhol, Ålesund, 50.- Martin Votlo, Indre Arna, 50.- Gudmund Krokvik, Fiskabygd, 50.- Inger Hirth, Bergen, 50.- Olav J. Befring, Klakegg, 20.- Egil Lehmann, Nesttun, 1000.- Einar Torgilstveit, Fyllingsdalen, 50.- Trine Reknes, Bergen, 50.- Per Mardal, Sandane, 25.- Martin Raahheim, Ridabu, 100.- Teresia Skogaskar, Sirevåg, 50.- Kåre Holsbovåg, Kleiva, 30.- Bjørn T. Aakre, Valle, 50.- Odd L. Kløve, Mjølfjell, 200.- Ingolf Kvamen, Haslum, 50.- Freydis Lehmann, Rådal, 50.- Olav Fjæra, Minde, 50.- Johan Wiig, Brekstad, 25.- Bertine Stuestøl, Lyngdal, 100.- Njål Vere, Oslo, 50.- Knut Rysstad, Kristiansand, 100.- Inger Indrebø Eidissen, Oslo, 900.-

Totalt 4235,-

Totalt for 1987 kr. 12 400,-

Me takkar gjevarane

VESTMANNEN

Helge Liland
5065 Blomsterdalen
Bankgiro: 8401.21.43027
Postgiro: 4 25 63 92

Ei bok um Olaf Hanssen

Den underlege og sjølvlærde botanikaren frå Hegglandsdalen i Os skreiv knakande godt um framvoksteren i kulturlivet vårt.

115 s. Hefta kr. 80,-

Norsk Bokreidingslag
Postboks 2672
5026 Bergen - Møhlenpris